

تأثیر ویژگی‌های آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام به حقوق بشر توسط دولت‌ها

مسعود همت^۱ / احمدرضا حبیبی اردکانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۳

چکیده

با تأسیس شورای حقوق بشر، مکانیسم‌های جدیدی به منظور افزایش احترام به حقوق بشر در درون شورا شکل گرفت. یکی از این مکانیسم‌ها، آیین «ارزیابی ادواری جهانی» موسوم به یو پی آر است؛ که وضعیت حقوق بشر کلیه کشورها را در یک بازه زمانی ۴ تا ۴٫۵ ساله بررسی شد. سازوکار مزبور یک چارچوب نظارتی و ارتقایی مبتنی بر تعامل، گفتگو و همکاری کشورها بوده که هدف از آن تقویت احترام به حقوق بشر در سراسر دنیا می‌باشد. مقاله حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی به بررسی تأثیر سازوکار ارزیابی ادواری جهانی شورای حقوق بشر سازمان ملل بر تقویت مسأله حقوق بشر در بین دولت‌ها می‌پردازد و به دنبال پاسخگویی به این سوال می‌باشد که آیین ارزیابی ادواری جهانی شورای حقوق بشر چه تأثیری بر مسائل حقوق بشری دولت‌ها داشته است؟ و این فرضیه را مطرح می‌نماید که مکانیسم ارزیابی ادواری جهانی شورای حقوق بشر، افزایش احترام به حقوق بشر توسط دولت‌ها را به دنبال داشته است.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ویژگی‌های منحصر به فرد سازوکار ارزیابی ادواری جهانی (که در سایر سازوکارهای حقوق بشری سازمان ملل وجود ندارد) از جمله افزایش همکاری دولت‌ها و مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، ارزیابی ابعاد مختلف حقوق بشری، افزایش تعاملات بین‌المللی، برابری کشورها در بررسی‌های حقوق بشری و ارزیابی حقوق بشری مبتنی بر همکاری و تعامل، توانسته است پاسخگویی دولت‌ها در قبال مسائل حقوق بشری را به همراه داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: حقوق بشر؛ شورای حقوق بشر؛ ویژگی‌ها؛ آیین ارزیابی ادواری جهانی؛ دولت‌ها

۱- استادیار حقوق دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا mhemmat@iaush.com

۲- دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا pejahm@gmail.com

مقدمه

موضوع حقوق بشر و توجه به کرامت و حیثیت ذاتی همه انسان‌ها یکی از مهمترین موضوعات مورد توجه حقوق بین‌الملل در جهان امروز است. اعتقاد به وجود حقوق اولیه برای تمامی انسان‌ها صرف نظر از نژاد، زبان، رنگ، جنسیت و مواردی از این دست، امروزه حد و مرز ملی را درنوردیده و به صورت قواعد فراگیر جهانی جلوه‌گر شده است؛ و حقوق بشر در کنار توسعه اقتصادی و امنیت، محورهای اصلی توسعه یافتگی کشورها به شمار می‌روند. در جهان امروز دولتهایی در صحنه بین‌المللی نفوذ بیشتری دارند که به لحاظ موازین حقوق بشری کارنامه درخشانی از خود ارائه دهند.

پس از جنگ جهانی دوم نیاز به حقوق بشر مدون، بیش از پیش احساس شد و بشریت عواقب کمبود قوانین حقوق بشری را به خوبی احساس نمود. اکنون دولت‌ها در حفظ، حمایت و یافتن حقوق بشر نقش اصلی را ایفا می‌کنند و حقوق بشر موجب تقویت بنیان‌های نظری جهانی شده است. منشور ملل متحد، سازوکارها و نهادهایی را در راستای پایان بخشیدن به فجایع ضد بشری و در راستای حفظ، حمایت، ترویج و ارتقای حقوق بشر ایجاد نمود که یکی از آن‌ها آیین ارزیابی ادواری جهانی شورای حقوق بشر سازمان ملل است.

کمیسیون حقوق بشر

موضوع حمایت جدی از حقوق بشر از زمانی آغاز شد که حقوق بشر به تدریج پا به عرصه مجامع جهانی و بین‌المللی گذاشت. در سال ۱۹۱۸، وظایف دولت‌ها در برابر مردم و احترام به حقوق افراد در داخل کشورها مورد توجه قرار گرفت و جامعه ملل برای نخستین بار اقدامات محدودی در ارتباط با حقوق اقلیت‌ها، حق کار و حقوق افراد در سرزمین‌های تحت قیمومیت انجام داد (شایگان، ۱۳۸۲: ۱۶).

با وقوع جنگ جهانی دوم و نقض فاحش حقوق انسان‌ها در خلال جنگ مزبور،

تأثیر ویژگی‌های آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../۱۷۱

اهمیت احترام به حقوق بشر و حمایت از کرامت انسانی در نقطه مرکزی توجه مؤسسين سازمان ملل قرار گرفت. به طوری که ماده ۱ منشور ملل متحد مقرر نمود که پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان فارغ از نژاد، جنسیت، زبان و یا مذهب، از اهداف اساسی ملل متحد به شمار رفته و حقوق بشر به همه افراد بشر بدون هیچ تفاوتی تعلق دارد (Ayton, 1995:25). مواد ۵۵، ۵۶ و ۷۶ منشور، به طور مبسوط به موضوع حقوق بشر و تعهدات کشورها مبنی بر احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی پرداخته اند. تاکید مضاعف منشور ملل متحد بر ارتقاء و حمایت از حقوق بشر و ضرورت ساماندهی و مدیریت مباحث حقوق بشری در یک نهاد تخصصی بین المللی، موجب شد تا اعضای سازمان ملل، بلافاصله پس از تشکیل سازمان ملل، طرح ایجاد سازوکاری مناسب برای اجرایی کردن اهداف حقوق بشری منشور را در دستور کار قرار داده و کمیسیونی را تحت عنوان کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۴۶ تأسیس نمایند (تقی زاده انصاری، ۱۳۸۷: ۷۱).

فعالیت‌های کمیسیون حقوق بشر را می‌توان به سه دوره تقسیم نمود. از ۱۹۴۷ تا ۱۹۶۶، که کمیسیون به تدوین استانداردهای حقوق بشر در قالب کنوانسیون‌ها می‌پرداخت؛ مانند کنوانسیون‌های حقوق مدنی و سیاسی و نیز حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی. در دوره دوم از ۱۹۶۷، کمیسیون به بررسی نقض حقوق بشر در کشورهای جهان می‌پرداخت که برای انجام این کار، اقدام به ایجاد گزارش‌های موضوعی و نیز گروه‌های کاری می‌نمود. در دوره سوم از ۱۹۹۰، که کمیسیون اقدام به ارائه خدمات مشاوره‌ای و فنی به کشورهای جهان در مسائل مربوط به حقوق بشر و ارتقای حقوق فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و همچنین حق توسعه و برخورداری از استانداردهای اولیه زندگی تاکید می‌نمود (تقی‌زاده، ۱۳۸۳: ۷۰) در کنار این اقدامات مثبت، کمیسیون حقوق بشر دارای ضعف‌هایی هم بود که موجب طرح انتقادات شدیدی بر ضد آن گردید.

شورای حقوق بشر

همان‌گونه که عنوان گردید کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد شصت سال به‌عنوان مرکز اصلی فعالیت‌های حقوق بشری سازمان ملل متحد فعالیت نمود که علیرغم فعالیت‌های مثبت بسیار، انتقادات فراوانی از جمله، اختلاف سیاسی و ایدئولوژی، عدم تخصص، مسئله ضعف بودجه، محدودیت حوزه عملیاتی و زمان برگزاری نشست‌ها، نیز بر عملکرد آن وارد بود (مهرپور، ۱۳۸۷: ۱۱۱) تا اینکه در پرتو فرایند اصلاح ساختار سازمان ملل متحد، و به دنبال طرح پیشنهاد تشکیل شورای حقوق بشر به جای کمیسیون حقوق بشر به عنوان نهادی مؤثرتر و کارآمدتر، مجمع عمومی سازمان ملل متحد، در تاریخ ۲۴ اسفند ماه ۱۳۸۴ مصادف با ۱۵ مارس ۲۰۰۶ تشکیل شورای حقوق بشر را با ۱۷۰ رای مثبت، ۴ رای منفی (آمریکا، اسرائیل، جزایر مارشال و پالائو) و ۳ رای ممتنع (ایران، ونزوئلا و بلاروس)، به تصویب رساند. با تصویب قطعنامه مذکور، روند عملیاتی شدن تشکیل شورای حقوق بشر نیز آغاز شد. این روند با انتصاب ۴۷ عضو شورا در انتخابات ۱۹ اردیبهشت ۱۳۸۵ مصادف با ۹ می ۲۰۰۶، از سوی مجمع عمومی و اعلام انحلال کمیسیون حقوق بشر در تاریخ ۲۶ خردادماه ۱۳۸۵ (۱۶ ژوئن ۲۰۰۶) از سوی شورای اقتصادی - اجتماعی^۱ تحقق عینی یافت (بهمنی، ۱۳۸۹: ۱۰۵).

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد مسئول اصلی ارتقای احترام جهانی برای حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه افراد شناخته می‌شود. شورای حقوق بشر باید کلیه موارد نقض حقوق بشر در کشورها را بررسی و اقدامات لازم را اتخاذ نماید. همچنین به منظور حرکت در کنار دولت‌ها برای کمک به ارتقای حقوق بشر، به ارائه خدمات مشاورتی و کمک‌های فنی، مبادرت و در اجرای تعهدات حقوق بشری دولت‌ها، آن‌ها را یاری می‌نماید. علاوه بر آن وظیفه تهیه گزارش دوره‌ای از وضعیت مسائل حقوق بشری کشورها به عهده این نهاد گذارده شده و برای این منظور سازوکارهای متعددی در

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../۱۷۳

نظر گرفته شده است (تاموشات، ۱۳۸۸: ۱۷۸) شورای مذکور باید بر اساس اصول جهانشمولی، بی طرفی، عینی بودن، غیر گزینشی، گفتگو و همکاری سازنده بین المللی در راستای تقویت ارتقا و حمایت از تمامی ابعاد حقوق بشر، اعم از مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی، هدایت شود.

رسیدگی در شورای حقوق بشر بر اساس مکانیزم‌های مختلفی به عمل می‌آید. برخی از این مکانیزم‌ها در چارچوب شورای حقوق بشر به وجود آمده و برخی دیگر مربوط می‌شوند به کمیسیون حقوق بشر که بعد از انحلال آن به شورای حقوق بشر منتقل شدند. ویژگی مشترک همه این مکانیزم‌ها در محرمانه بودن پرونده تا قبل از ارجاع به مجمع عمومی سازمان ملل می‌باشد. یکی از این مکانیزم‌ها آیین ارزیابی ادواری جهانی می‌باشد که مبتنی بر تعامل، گفتگو، مشارکت و همکاری بین کشورها بوده و وضعیت حقوق بشر کلیه کشورها را به صورت دوره ای و فراگیر مورد بررسی قرار می‌دهد. اولین دوره ارزیابی ادواری جهانی، از می ۲۰۰۸ آغاز شد و در ماه اکتبر ۲۰۱۱، متعاقب بررسی وضعیت کلیه کشورها، پایان یافت. و دومین دوره ی بررسی آن از سال ۲۰۱۲ شروع و تا سال ۲۰۱۶ ادامه خواهد داشت.

گزارش‌هایی که در آیین ارزیابی ادواری جهانی بر مبنای آن‌ها بررسی وضعیت مسائل حقوق بشری هر کشور انجام می‌شود عبارتند از: ۱. اطلاعات ارائه شده از سوی کشور مورد بررسی، که اصطلاحاً "گزارش ملی" خوانده می‌شود. ۲. اطلاعات گردآوری شده در گزارش‌های کارشناسان و گروه‌های حقوق بشری مستقل و دیگر نهادهای سازمان ملل، که اصطلاحاً "گزارش رسیدگی ویژه" خوانده می‌شود و ۳. اطلاعات سایر طرف‌های ذینفع، شامل سازمان‌های غیر دولتی و نهادهای ملی حقوق بشری.

(Alston & Goodman, 2012: 501)

رسیدگی به وضعیت حقوق بشر کشورها در آیین ارزیابی ادواری جهانی، در یک گروه کاری که متشکل از ۴۷ عضو شورای حقوق بشر می‌باشد، صورت می‌گیرد. شورا

هر سال ۳ جلسه دو هفته ای تشکیل می دهد که در هر جلسه وضعیت ۱۶ کشور و در مجموع ۴۸ کشور در سال را مورد ارزیابی قرار می دهد. در این جلسات، گفتگوی متقابل میان کشور مورد رسیدگی و سایر کشورهای عضو سازمان ملل، با حضور اعضای کارگروه مربوطه، طی فرصتی حدودا ۳ ساعته که تا یک ساعت نیز قابل تمدید است، صورت می گیرد.

در طی این گفتگوها هر کشور عضو سازمان ملل متحد می تواند سوال یا دیدگاه ها و توصیه هایش را خطاب به کشور مورد بررسی عرضه نماید و محتوای هر سه گزارش مذکور، مورد بحث و تبادل نظر نمایندگان کشور تحت ارزیابی، کشورهای عضو شورای حقوق بشر و کشورهای ناظر قرار می گیرند و کشور تحت بررسی فرصت دارد تا هم اطلاعاتی درباره خود به گروه کاری ارائه دهد و هم به سؤالها و توصیه هایی که کشورها در طول و پیش از گفتگوی تعاملی مطرح کرده اند، پاسخ دهد. پس از گفتگوهای تعاملی، شورای حقوق بشر مبادرت به تهیه گزارش مربوط به کشور تحت بررسی می نماید و این گزارش مهمترین سند ارزیابی ادواری جهانی است (Charlesworth & Larking, 2015:106).

با توجه به عملکرد سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، ویژگی های منحصر به فردی در آن وجود دارد که توانسته است موجب افزایش احترام به حقوق بشر در میان دولتها شود این ویژگی ها در سایر سازوکارهای حقوق بشری سازمان ملل، نظیر رویه های ویژه و نهادهای معاهده ای مشاهده نمی شوند (میرعباسی، ۱۳۸۹: ۸۷) در ادامه به بررسی مهمترین ویژگی های آیین ارزیابی ادواری جهانی شورای حقوق بشر که موجب افزایش احترام به مسائل حقوق بشری توسط کشورها شده است، پرداخته می شود.

مشارکت تعاملی کشورها

تأثیر ویژگی‌های آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام.../ ۱۷۵

سازوکار ارزیابی ادواری جهانی براساس همکاری و مشارکت کشورها در یک گفتگوی تعاملی با کشور تحت بررسی شکل گرفته و به عنوان تکمیل کننده فعالیت نهادهای معاهده‌ای و نه موازی با آنها عمل خواهد کرد. مطابق با پاراگراف ۳ سند نهادسازی شورای حقوق بشر، سازوکار ارزیابی ادواری جهانی بر ۱۳ اصل از جمله فراگیری، ارتقایی بودن، مبتنی بودن بر همکاری و گفتگوی تعاملی، رفتار برابر با همه کشورها و بررسی همه جانبه مسائل حقوق بشری کشورها، تاکید می نماید (سند شماره A/HRC/RES/5/1 شورای حقوق بشر)

به موجب این اصول، همه کشورها بدون ترس و نگرانی، وارد فرایند بررسی های حقوق بشری شده و خود را در معرض نظارت فراگیر جامعه جهانی قرار می دهند و با توجه به استمرار این فرایند، تلاش می کنند تا در جهت ارتقای وضعیت حقوق بشر خود گام بردارند. این امر با برگزاری اولین دوره ارزیابی ادواری جهانی که وضعیت مسائل حقوق بشری در همه کشورهای عضو سازمان ملل را مورد رسیدگی قرارداد، جنبه عملی به خود گرفت. در واقع با این نحوه بررسی در چارچوب سازوکار مزبور، وضعیت حقوق بشر همه کشورهای عضو سازمان ملل، مورد رسیدگی قرار می گیرد (Smith, 2010:198) به عنوان مثال وضعیت حقوق بشر کشورهای چینی، مالزی، برونئی، باهاماس، تونگا و وانواتو که به عضویت هیچ یک از دو میثاق بین المللی سیاسی، مدنی و اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درنیامده اند، مورد بررسی قرار میگیرد. این در حالی است که این کشورها تحت نظارت نهادهای ناظر بر معاهدات مزبور قرار نداشته اند (Sen, 2011:46)

بررسی های حقوق بشری در چارچوب «رویه های ویژه» نیز تا اندازه زیادی با سازوکار ارزیابی ادواری جهانی متفاوت است؛ زیرا اساسا «رویه های ویژه» شامل گزارشگران ویژه، نمایندگان ویژه، کارشناسان مستقل و گروههای کاری است که توسط دبیرکل سازمان ملل و یا شورای حقوق بشر ایجاد میشوند و به صورت موردی به بررسی

وضعیت حقوق بشر در کشورها یا بررسی موضوعات حقوق بشری می‌پردازند. از طریق رویه‌های ویژه، میزان تعهدات کشورها به معاهدات حقوق بشری، مورد ارزیابی قرار گرفته و گزارش‌های تهیه شده توسط آنها نوعاً به عنوان منابع قابل استناد از سوی سایر سازوکارها مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد (گلشن پژوه، ۱۳۸۸: ۹۲)

از طرفی به هنگام وقوع نقض‌های فاحش حقوق بشر، این رویه‌های ویژه هستند که به کمک شورای حقوق بشر آمده و در گزارش‌های خود به موارد نقض‌های حقوق بشری می‌پردازند. بنابراین مأموریت این رویه‌ها نوعاً موقت بوده و با رفع موضوع مورد بحث، خاتمه پیدا می‌کند. این در حالی است که بررسی‌های حقوق بشری در چارچوب ارزیابی ادواری جهانی، دوره‌ای و مستمر است. البته نهادهای معاهده‌ای و رویه‌های ویژه می‌توانند به کمک سازوکار ارزیابی ادواری جهانی آمده و به تقویت آن بپردازند. بدیهی است کارکرد ارزیابی ادواری جهانی، تنها زمانی قرین موفقیت خواهد بود که از یافته‌ها و توصیه‌های رویه‌های ویژه و نهادهای معاهده‌ای در فرآیند بررسی‌های سازوکار مزبور بهره‌برداری شود و این امر بر مزیت فرآیند مزبور خواهد افزود (Alfredsson, 2009: 187-188)

افزایش همکاری دولت‌ها

همکاری کشورها در فرآیند ارزیابی ادواری جهانی، اعم از گزارش‌دهی و شرکت در نشست‌ها و حضور در مباحث حقوق بشری سایر کشورها، از ویژگی‌های مثبت این فرآیند به حساب می‌آید. این در حالی است که اساساً روند همکاری کشورها و گزارش‌دهی آنها در سازوکارهای نظارتی و معاهده‌ای، همواره با مشکلاتی مواجه بوده است؛ زیرا با وجود آنکه تهیه گزارش‌های حقوق بشری و ارسال آن برای نهادهای معاهده‌ای از وظایف دولت‌ها به شمار می‌رود، اما کشورها نوعاً در ارائه گزارش‌های دوره

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../177

ای به نهادهای معاهده ای، با تاخیر عمل کرده و این تاخیرها (که بعضا چندین سال طول میکشد) از بازدهی مناسب گزارشهای تهیه شده (به دلیل به روز نبودن) خواهد کاست (Meghna, 2007: 213) در نهایت اینکه علیرغم صرف وقت و انرژی زیاد در ارائه گزارشهای دوره‌ای به نهادهای معاهده‌ای، این نوع سیستم گزارش دهی نقش بایسته‌ای در افزایش احترام به حقوق بشر بازی نمی کند.

اما سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، با اتکا بر تهیه و ارائه سه گزارش توسط کشورها و دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، این روند را تغییر داده است. بررسی‌ها از روند اجرای سازوکار ارزیابی ادواری جهانی در دوره چهار ساله اول نشان میدهد که در طول برگزاری دوازده نشست گروه کاری شورا، تقریبا همه کشورها گزارشهای ملی خود را در زمان مقرر آماده و به دبیرخانه شورا ارسال نموده‌اند (Alfredsson, po. cit: 121) تهیه به هنگام این گزارشها بیشتر از این جهت مهم است که آخرین وضعیت های حقوق بشری کشورها را به تصویر کشیده و این امکان را فراهم می نماید که قضاوت واقعی تری از وضعیت مسائل حقوق بشری کشورها انجام شود.

در همین حال، مشارکت دولت ها در این فرآیند، مهمترین دستاورد سازوکار ارزیابی ادواری جهانی محسوب می شود. براساس آمارهای موجود، در اولین دوره چهار ساله سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، بیش از ۹۰۰۰ بار دولتها در مباحث شورا مشارکت نموده و به ایراد سخنرانی و اعلام نقطه نظرات خود در خصوص وضعیت حقوق بشر سایر دولتها پرداخته اند (www.oper-info.org: 2014/4/24) یعنی به طور متوسط در مباحث و گفتگو های تعاملی برای بررسی وضعیت حقوق بشر هر کشور، ۴۶ کشور مواضع خود را در خصوص وضعیت حقوق بشر یک کشور اعلام نموده اند.

این حجم از مشارکت کشورها نشان میدهد که ارزیابی ادواری جهانی، از ظرفیت بالایی در تشویق کشورها برای یک همکاری بین المللی به منظور جریان سازی حقوق

بشری برخوردار است. همچنین این سازوکار ثابت نمود که شرایط لازم برای تبدیل مفهوم همزیستی به یک مفهوم همکاری، آماده بوده و میتوان با قرارداد حق انتقاد کردن و تعهد به همکاری در کنار یکدیگر، وضعیت بهتری را برای بررسی های حقوق بشری ایجاد نمود. ایجاد چنین وضعیتی در دستگاه حقوق بشری سازمان ملل، در حالی است که در سایر سازوکارها، کشورها غالباً در مواضع حقوق بشری خود رویکردی مقابله جویانه را دنبال می کنند (Sen, op.cit:6).

ارزیابی ابعاد مختلف حقوق بشری در توصیه‌های ارائه شده

اصولی که سازوکار ارزیابی ادواری جهانی بر آن استوار است، همه بر جهانی بودن و فراگیری این سازوکار در بررسی‌های حقوق بشری حکایت دارند. در واقع در ارزیابی ادواری جهانی، کلیه سازوکارهای نظارتی و حمایتی حقوق بشری سازمان ملل و سازمان‌ها و نهادهای حقوق بشری ملی و غیردولتی و حتی کشورها در یک گفتگوی مشارکتی و جهانی، درگیر مباحث حقوق بشری کشور تحت بررسی هستند (Rothwell, 2011:459). اجرای فرآیند ارزیابی ادواری جهانی و بررسی عملکرد حقوق بشری کشورها در دوره اول ارزیابی ادواری جهانی، نشان می‌دهد که ارزیابی ادواری جهانی قادر است همه ابعاد حقوق بشری کشورها را در حضور جامعه جهانی مورد توجه و کنکاش قرار دهد.

برای مثال در گزارش ملی تهیه شده تایلند که در دوازدهمین نشست ارزیابی ادواری جهانی (آخرین نشست دوره چهار ساله اول) در اکتبر ۲۰۱۱، به گروه کاری شورای حقوق بشر ارائه شد، توجه به همه ابعاد حقوق بشر مبذول شده است. در گزارش مزبور همان‌طور که در پاراگراف‌های ۳۸-۲۱ به تلاش‌های این کشور در حمایت و ارتقاء حقوق سیاسی و مدنی اشاره دارد، در پاراگراف‌های ۵۹-۳۹ به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در پاراگراف‌های بعدی به حقوق کودکان، زنان، ناتوانان جسمی و افراد سالمند و اقلیت‌های

تأثیر ویژگی‌های آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../ ۱۷۹

نژادی پرداخته شده است (Frazier, 2011: 39). همچنین در توصیه کشورهای به فرانسه مشاهده می‌شود که این توصیه‌ها در تمامی ابعاد حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. با این وجود، یک نوع تفاوت آشکار بین نگرش و توجه کشورهای گروه شمال با کشورهای جنوب در نوع توصیه‌های حقوق بشری دیده می‌شود. برای مثال، در اکثر توصیه‌های ارائه شده توسط کشورهای گروه جنوب نظیر الجزایر، کوبا، ویتنام و... به کشور روسیه، توصیه‌ها فقط در محدوده حقوق اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بوده و متقابلاً در اکثر توصیه‌های ارائه شده توسط کشورهای غربی و گروه شمال نظیر سوئد، کانادا، انگلیس و... به کشورهای دیگر، فقط حقوق مدنی و سیاسی، آزادی بیان و مطبوعات، و حمایت از مدافعین حقوق بشر به چشم می‌خورد (بابایی مهر، ۲۰۲۲: ۱۳۹۰).

از نظر محتوایی مهمترین محورهای طرح شده در توصیه‌ها یا تذکرات کشورها را می‌توان به صورت زیر دسته بندی نمود:

۱. توصیه‌های مربوط به پذیرش، تصویب و اجرای تعهدات ناشی از معاهده‌های بین‌المللی، پروتکل‌های اختیاری آنها و توصیه‌های نهادهای مبتنی بر معاهده: این دسته از توصیه‌ها سهم بزرگی در اظهار نظر کشورها هم به صورت شفاهی و هم در قالب سوال‌ها و پیشنهاد‌های کتبی ارسال شده برای تروئیکای هر کشور، دارند (میرعباسی، ۱۳۹۰: ۹۶). از پیشنهاد‌های متعلق به این گروه به عنوان نمونه می‌توان به پیشنهاد کشورهای مختلف برای پذیرش معاهده بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و معاهده بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به عربستان، پیشنهاد پذیرش پروتکل اختیاری معاهده علیه شکنجه و تصویب معاهده مبارزه با ناپدید شدن اجباری افراد به روسیه، و پیشنهاد های پذیرش پروتکل اختیاری معاهده علیه شکنجه، معاهده ی حقوق افراد دارای معلولیت به رژیم اشغالگر قدس اشاره نمود.

۲. توصیه های مربوط به برنامه ها، چارچوب های قانونی، اقدامات، رویه ها، نهادها و سازوکارهای ملی حقوق بشری: اظهارنظر کشورها درباره جایگاه حقوق بشر در چارچوب های قانونی کشور مورد بررسی، رویه های قضایی و اجرایی مرتبط و وضعیت کلی سازمان ها، گروه ها و افراد مدافع حقوق بشر، در این دسته از توصیه ها مطرح می شوند. (Rothwell, po.cit:251) از مهمترین توصیه های متعلق به این گروه می توان به پیشنهاد مورد حمایت قرار دادن روزنامه نگاران خارجی، به کشور چین، پیشنهاد اصلاح سیستم قضایی بر اساس استانداردهای بین المللی حقوق بشری به روسیه، و پیشنهاد ایجاد یک نهاد ملی حقوق بشری بر اساس اصول پاریس به ژاپن اشاره کرد.

۳. توصیه های مربوط به نحوه همکاری ها با نهاد های حقوق بشری سازمان ملل متحد به ویژه گزارشگران ویژه شورای حقوق بشر و همچنین رویه های کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد: این گروه از توصیه ها معمولا در میان توصیه های مطرح شده، از تکرار و فراوانی زیادی برخوردارند و از مهمترین محور های پیشنهادی به شمار می روند. این امر به خصوص در مواردی پر رنگ تر می شود که کشور مورد بررسی، سابقه همکاری نکردن با یک گزارشگر ویژه خاص و یا تعلل در پاسخگویی به مکاتبات رویه های ویژه شورا و یا درخواست های دفتر کمیساریا را داشته باشد (بابایی مهر، پیشین: ۳۵) برای نمونه می توان به پیشنهاد ادامه همکاری با کمیساریای عالی حقوق بشر و فراهم نمودن شرایط بازدید برای کمیسر عالی حقوق بشر به چین، پیشنهاد افزایش همکاری با نهادهای حقوق بشری سازمان ملل به کوبا، و پیشنهاد دعوت از همه گزارشگران ویژه سازمان ملل متحد به ویژه گزارشگران شورای حقوق بشر به روسیه اشاره نمود.

۴. توصیه های مربوط به نهادهای منطقه ای حقوق بشر و اجرای تعهدات ناشی از آنها: این دسته از توصیه ها قاعدتا از سوی کشورهای همسایه یا هم منطقه ی کشور مورد بررسی مطرح می شوند. پیشنهاد تعدادی از کشورهای قاره آمریکا برای پیوستن کانادا به

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../ ۱۸۱

کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر را می توان از نمونه توصیه های متعلق به این گروه قلمداد کرد. این بخش از توصیه ها به دلیل نبود سازوکار منطقه ای حقوق بشر در آسیا، معمولا به کشورهای واقع در این منطقه ارائه نمی شود. هر چند با تصویب یک نهاد حقوق بشری برای کشورهای گروه آ.سه.آن^۱ (اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا) در اکتبر سال ۲۰۰۹ امکان ورود توصیه های مرتبط با این سازوکار به کشورهای تحت پوشش اتحادیه آ.سه.آن، فراهم خواهد بود (Gordon, 2011: 192)

۵. توصیه های موردی: گاهی اقدامات کشور مورد بررسی درباره ی نمونه ی خاصی از نقض حقوق بشر یا نمونه هایی از برخورد قضایی یا خشونت بار با مخالفان سیاسی، روزنامه نگاران یا مدافعان حقوق بشر، در اظهارنظرهای کشورهای دیگر منعکس می شوند. برای مثال می توان به اظهارنظر کشورهای مختلف درباره تبعیض علیه روماها (کولی های محلی) در جمهوری چک و اسلواکی، پیشنهاد برای توجه بیشتر به حفظ سنت های اقلیت های بومی در شیلی، توصیه هایی مانند پایان دادن به اشغال همه سزمین هایی که پس از سال ۱۹۶۷ اشغال شده اند، پذیرش و اجرای نظر مشورتی دادگاه کیفری بین المللی در مورد دیوار حائل، و توقف شهرک سازی های رژیم صهیونیستی در سرزمین های اشغالی، و اظهارنظرهای مربوط به حفظ حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بومیان کانادا، اشاره نمود (سوری، ۱۳۸۹: ۷۱).

برابری کشورها در بررسی های حقوق بشری

یکی از اصول سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، بررسی برابر وضعیت حقوق بشر تمامی کشورها براساس تعهدات حقوق بشری آنها است. طبق پاراگراف ۱۴ سند نهادسازی

1- Association of Southeast Asia Nation (ASEAN)

شورا، وضعیت حقوق بشر کلیه کشورها در یک دوره چهار ساله^۱ مورد بررسی قرار خواهد گرفت؛ به طوری که مطابق با یک برنامه منظم دوره ای می‌توان تعهدات و پایبندی های حقوق بشری تمام کشورهای جهان را در هر چهار سال یکبار مورد بررسی و ارزیابی قرارداد. این بررسی ها با یک رفتار برابر و فارغ از برخوردهای گزینشی و براساس مسؤولیت پذیری کشورها در مقابل کاستی های خود، و بر مبنای اطلاعات قابل اتکاء صورت گرفته و با مشارکت همه کشورهای عضو سازمان ملل انجام می‌پذیرد (Sen, op.cit: vii) از طرفی باید توجه داشت که تعهدات حقوق بشری همه کشورها به صورت برابر در سازوکار ارزیابی ادواری جهانی مورد بررسی قرار می‌گیرد و از این جهت، هیچیک از کشورها مستثنی نخواهند بود.

با چنین روندی در سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، کشورهایی که به واسطه قدرت و نفوذ خود، حاضر به پاسخگویی در برابر دستگاه حقوق بشری سازمان ملل و سایر سازوکارهای نظارتی حقوق بشری نبودند و در مقابل، همواره وضعیت حقوق بشر دیگران را مورد چالش قرار می‌دادند، بایستی در مورد وضعیت حقوق بشر خود پاسخگو باشند. بدین ترتیب، همه کشورها ملزم هستند در برابر سایر کشورها به سئوالاتی پاسخ دهند که هیچگاه در گذشته حاضر به مواجهه با چنین وضعیتی نبوده اند. (Ibid:6)

بر این اساس، مکانیسم ارزیابی ادواری جهانی می‌تواند به عنوان یک فرآیند ارزیابی جهانی، میزان تعهدات ملی هر یک از کشورهای جهان نسبت به نظام بین‌المللی حقوق بشر را با یک روش واحد و یک معیار یکسان مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. بدیهی است این روند به جلب اعتماد کشورها نسبت به مشارکت هرچه بیشتر در سازوکار ارزیابی ادواری جهانی کمک خواهد نمود (Kemileva, 2010:201). این در حالی است که

۱- این دوره در نشست اصلاحی شورای حقوق بشر در سال ۲۰۱۱ به چهار سال و نیم افزایش یافته است.

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام.../ ۱۸۳

یکی از دلایل اصلی کشورها برای انحلال کمیسیون حقوق بشر، اعمال روش‌های دوگانه آن در رسیدگی به وضعیت‌های حقوق بشر در کشورهای مختلف بود.

افزایش تعاملات بین المللی

براساس بند E پاراگراف ۵ سند تاسیسی شورای حقوق بشر، سازوکار ارزیابی ادواری جهانی، یک سازوکار مشارکتی و مبتنی بر گفتگوی تعاملی خواهد بود. پاراگراف ۴ اجرایی سند مزبور، عملکرد شورا را مبتنی بر اصول جهانشمولی...، گفتگوی بین المللی سازنده و همکاری با هدف ارتقاء و حمایت از حقوق بشر عنوان می کند. بند H پاراگراف ۵ سند تاسیسی شورا عنوان می کند که فعالیت شورا در زمینه حقوق بشر با یک همکاری نزدیک بین دولتها، سازمانهای بین المللی، نهادهای ملی حقوق بشری و جامعه مدنی صورت می پذیرد (خرازی، ۱۳۸۶: ۴۹).

در سند نهادسازی شورا نیز دومین اصلی که در خصوص مکانیسم ارزیابی ادواری جهانی مورد تاکید قرار می گیرد، مبتنی بودن این سازوکار بر اطلاعات هدفمند و قابل اتکاء و انجام گفتگوی تعاملی است. ظرفیت تعاملی مکانیسم یو پی آر از این جهت مهم است که میتواند راه انتقال از فرایند تقابل در عرصه رسیدگی های حقوق بشری را به سمت یک فرآیند تعامل، هموار نماید (همان: ۶۱).

در واقع سازوکار یو پی آر به کشورها این حق را میدهد که علیه یکدیگر انتقاد نمایند و در همان حال، یک تعهد مبتنی بر همکاری را برای انجام اقدامات عملی در جهت ایجاد وضعیت حقوق بشری بهتر در کشور تحت بررسی، مورد توجه قرار دهند. بنابراین تعاملات بین المللی، به عنوان یک ویژگی دائمی در سازوکار ارزیابی ادواری جهانی همواره مورد توجه قرار می گیرد. از طرفی تاکید بر ویژگی مبتنی بر تشریک مساعی کشورها و همکاری و گفتگوی طرفینی بین آنها سبب می شود که سیاست ها و عملکرد

حقوق بشری هریک از کشورها توسط کشورهای دیگر، در یک فضای همکاری، مورد بررسی و ارزیابی قرارگیرد (De Alba, 2008: 22). بررسی وضعیت حقوق بشر کشورها به نحوی انجام می‌گیرد که کشور تحت بررسی در یک گفتگوی جهانی متقابل، به طور کامل درگیر مباحث حقوق بشری می‌شود. کشورها قادر خواهند بود به وضعیت حقوق بشر کشورهای تحت بررسی انتقاد و راهکارها و توصیه‌های خود را برای رفع مشکلات حقوق بشری آن کشورها ارائه نمایند (Ibid: 31).

باید توجه داشت که فراگیر نمودن احترام به حقوق بشر در سایه تقویت تعاملات بین‌المللی انجام خواهد پذیرفت و این از جمله ویژگی‌های بارز بررسی‌های حقوق بشری در چارچوب ارزیابی ادواری جهانی است. تفاوت این ارزیابی با سایر ارزیابی‌ها از سوی سازوکارهای نظارتی سازمان ملل، از جمله رویه‌های ویژه، در این است که بررسی مبتنی بر سازوکار ارزیابی ادواری جهانی توسط کشورهای عضو سازمان ملل در قالب گروه کاری شورای حقوق بشر و براساس گزارش‌های مختلف از جمله اظهارات و گزارش‌های کارشناسان حقوق بشر، گزارش رویه‌های ویژه و اطلاعات سازمان‌های غیردولتی انجام می‌شود (گلشن پژوه، ۱۳۸۱: ۷۵).

این امر به خودی خود افزایش تعاملات بین‌المللی در چارچوب شورای حقوق بشر را به دنبال خواهد داشت. تحقق اهداف ارتقایی و حمایتی ارزیابی ادواری جهانی مستلزم مشارکت و حضور فعال سایر کشورها در این فرایند است. مشارکت و تعامل کشورها در این رسیدگی‌ها موجب می‌شود که کشورها خود را در برابر جامعه جهانی مسؤول و پاسخگو بدانند. این ظرفیت ضمن افزایش تعاملات بین‌المللی، بستر لازم برای ارتقاء و حمایت از حقوق بشر در سطوح داخلی و بین‌المللی را فراهم خواهد نمود.

افزایش مشارکت سازمان‌های مردم نهاد

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../ ۱۸۵

۱- جایگاه سازمان‌های مردم نهاد: یکی از نکات مهم و قابل توجه در مکانیسم ارزیابی ادواری جهانی، نقش سازمان‌های غیر دولتی بین‌المللی و نمایندگان جوامع مدنی است. این سازمان‌ها مطابق بند C پراگراف ۱۸ قطعنامه ۵/۱ شورای حقوق بشر، می‌توانند بدون امکان اظهارنظر و ورود به مباحث، در جلسات بررسی‌های ادواری حضور یابند. بنابراین مشارکت سازمان‌های مردم نهاد، (به ویژه سازمان‌هایی که دارای مقام مشورتی سازمان ملل متحد هستند) در جلسات ارزیابی ادواری حقوق بشری کشورها، فزاینده است، به طوری که به تدریج به یکی از مهمترین ابزارهای نظارتی در زمینه حقوق بشر تبدیل می‌شوند (www.ohchr.org:2014/12/30).

این سازمان‌ها با ویژگی‌های خاص خود که امکان فعالیت گسترده و منعطف را به آنها می‌بخشد، ضمن حساس نمودن افکار عمومی جهان، به موارد نقض حقوق بشر در گوشه و کنار جهان، با تهیه گزارش‌های سالانه و موردی و حضور فعال و پر شور در سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشری از جمله شورای حقوق بشر، بر تصمیمات این سازمان‌ها تأثیر می‌گذارند. بدیهی است دولت‌های قدرتمند جهان نیز در تلاشند که از این ظرفیت بزرگ، به نفع خود بهره ببرند (میر عباسی، پیشین: ۸۵)

۲- حیطه وظایف سازمان‌های مردم نهاد

الف. حیطه تأثیرگذاری: هر چند نقش سازمان‌های مردم نهاد در سه دهه اخیر در تمامی حوزه‌های موضوعی بین‌المللی، روند رو به رشدی داشته است اما در حوزه حقوق بشر این امر از اواسط دهه ۹۰ و پس از تصویب قطعنامه شماره ۹۶/۳۱ شورای اقتصادی و اجتماعی شکل منسجم تری به خود گرفته است. پس از تشکیل شورای حقوق بشر و تنظیم و تدوین فرایند بررسی ادواری جهانی، شیوه و حوزه تأثیرگذاری سازمان‌های غیر دولتی در موضوعات حقوق بشری به یکباره با جهش عمده‌ای روبرو شد. این امر از آنجا نشأت

می‌گرفت که اغلب تا پیش از آن، سازمان‌های غیر دولتی دارای مقام مشورتی عام یا خاص بوده‌اند؛ اما در دوران جدید تمامی سازمان‌های غیر دولتی و نهادهای جامعه مدنی که در حوزه‌ای دارای نظر یا علاقه هستند (بدون توجه به اینکه در شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، مقام مشورتی داشته باشند یا خیر) می‌توانند دیدگاه‌های خود را در خصوص موارد ادعایی نقض حقوق بشر در یک کشور، برای دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر ارسال نمایند و انتظار درج این نظر را در گزارش نهایی ده صفحه‌ای دفتر کمیساریا داشته باشند (گلشن پژوه، پیشین: ۲۱). این امر سبب شده تا در هنگام تهیه گزارش دوره‌ای یک کشور، طیف وسیعی از گزارش‌های سازمان‌های غیر دولتی و مردم نهاد در اختیار دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر قرار گیرد و جامعیت بیشتری بر گزارش‌ها مستولی گردد.

گروه کاری شورای حقوق بشر سازمان ملل تنها سه دوره دو هفته‌ای در طول سال جلسه دارد که در هر دوره، گزارش‌های شانزده کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد و در نتیجه هر سال ۴۸ کشور بررسی‌های دوره‌ای خود را به شورا ارائه داده و شورا آن‌ها را بررسی می‌کند. تمامی دیدگاه‌ها، انتقادات و پیشنهادهای مطرح شده از سوی سایر کشورها و همچنین نمایندگان سازمان‌های غیر دولتی، در جریان بررسی گزارش یک کشور، برای تدوین گزارش نهایی شورا، توسط اعضای سه نفره گردآوری شده و در گزارش نهایی خواهند آمد (Mc Mahan, 2010: 210).

ب. شیوه تاثیرگذاری: نظرات و دیدگاه‌های سازمان‌های مردم نهاد و سایر جوامع مدنی در خصوص وضعیت حقوق بشر در یک کشور که به آن اشاره شد، از طریق ایمیل برای کمیساریای عالی حقوق بشر فرستاده می‌شود. این گزارش‌ها باید کتبی، حداکثر ۵ صفحه (در صورت اقدام انفرادی) و یا ۱۰ صفحه (در صورت گرد هم آمدن تعداد زیادی از سازمان‌های غیردولتی و انجام اقدام جمعی در خصوص یک کشور) باشد (گلشن پژوه، پیشین، ۲۵).

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../۱۸۷

همچنین لازم است نظرات، ۵ ماه قبل از جلسه بررسی گزارش های دوره ای کشور مد نظر برای کمیساریا ارسال گردد. سازمان های غیر دولتی و نمایندگان جوامع مدنی در جلسه بررسی گزارش یک کشور می توانند با ارائه مطالب کتبی برای نمایندگان سایر کشورها، برگزاری کارگروه های اطلاع رسانی در مورد وضعیت حقوق بشر در یک کشور خاص برای نمایندگان کشورهای دیگر، لابی های پیش از اجلاس گروه کاری برای تحت تاثیر قرار دادن کشورها و بسیاری از ابزار های دیگر، استفاده کنند. این محدودیت ها در اجلاس مربوط به تصویب نهایی گزارش یک کشور وجود نداشته و سازمان های غیر دولتی یا نهاد های ملی حقوق بشری می توانند در مدت زمانی خاص به ارائه گزارش شفاهی خود، له یا علیه کشوری که در انتظار تأیید نهایی گزارش یو پی آر خود است، پردازند و فضا را تحت تاثیر مفاد بیانیه های خود قرار دهند (Mc Mahan, po. cit:225).

ج. روش های ایفای نقش سازمان های مردم نهاد: سازمان های غیر دولتی در مجموع به پنج صورت می توانند در جریان بررسی های دوره ای حضور داشته و ایفای نقش نمایند (میرعباسی، پیشین: ۹۱).

- ۱- ارائه مشورت های لازم به کشور تحت بررسی، هنگام تهیه گزارش ملی؛
- ۲- ارائه اطلاعات به دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر جهت تهیه اطلاعات قابل اعتماد در ارتباط با کشور مورد بررسی؛
- ۳- ارائه مشورت و تاثیرگذاری در نظرات برخی کشورها، به منظور طرح دیدگاه های مورد نظر آن در خصوص مسائل حقوق بشری کشور تحت بررسی به هنگام بررسی وضعیت آن کشور در گروه کاری؛
- ۴- انتشار گزارش نهایی در سطوح مورد نظر؛
- ۵- ارائه مشورت به کشورها به هنگام بررسی و تصویب نهایی گزارش کشور مورد بررسی در اجلاس شورای حقوق بشر.

۳. **مراحل مشارکت سازمان های مردم نهاد:** مشارکت سازمان های مردم نهاد در ۵ مرحله

ذیل قابل بررسی می باشد (میرعباسی، پیشین: ۷۱)

الف. پیش از گروه کاری کننده وضعیت کشورها: در این مرحله سازمان های مردم نهاد به طور مشخص در دو زمینه ذیل می توانند مشارکت داشته باشند:

- مشارکت در تهیه گزارش ملی نهادهای مبتنی بر معاهدات شورای حقوق بشر: که کشورها را تشویق و ترغیب می نماید تا گزارش ملی خود به سازوکار ارزیابی ادواری جهانی را از طریق مشارکت گسترده با دیگر طرف های ذیربط از جمله سازمان های غیر دولتی تهیه نمایند. لذا سازمان های مردم نهاد می توانند در امر تهیه گزارش ملی به دولت ها کمک نمایند.

- ارائه گزارش مربوط به سازمان های مردم نهاد.

ب. خلال بررسی وضعیت حقوق بشر کشورها: سازمان های غیر دولتی در حین بررسی وضعیت کشورها فقط می توانند حضور داشته باشند، ولی حق گرفتن میکروفن و صحبت را نخواهند داشت.

ج. بعد از بررسی کشورها و در خلال نشست گروه کاری: بعد از رسیدگی به وضعیت حقوق بشر کشورها، سازمان های غیر دولتی می توانند نشست های ارزیابی برگزار کنند و چگونگی رسیدگی به وضعیت کشورها را مورد بررسی قرار دهند.

د. مشارکت در جلسه عمومی (تصویب کننده گزارش وضعیت کشورها): بر اساس قطعنامه ۵/۱، قبل از تصویب گزارش مربوط به وضعیت کشور مورد نظر توسط جلسه عمومی، سازمان های غیر دولتی می توانند بیانیه های شفاهی خود را ارائه دهند. شایان ذکر است که پیش از تصویب گزارش کشورها، ۲۰ دقیقه به سخنرانی کشور مورد نظر و دیگر کشورها تخصیص یافته و بعد از آن ۲۰ دقیقه به سخنرانی سازمان های غیر دولتی اختصاص داده می شود. سازمان های مذکور باید بیانیه کتبی خود را در کاغذ آرام دار سازمان ملل متحد چاپ و

تأثیر ویژگی‌های آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام: .../ ۱۸۹

بصورت سند ارائه دهند. البته تاثیرگذاری این گونه بیانیه ها از بیانیه‌های شفاهی کمتر خواهد بود (گلشن پژوه، پیشین: ۲۲)

هـ. مشارکت سازمان‌های مردم نهاد در مدت چهار سال زمان بین دو مرحله از رسیدگی به وضعیت حقوق بشر کشورها: از آنجا که هدف از ارزیابی ادواری جهانی، بهبود وضعیت مسائل حقوق بشری کشورهاست، قاعدتا گزارش کشورها شامل توصیه‌ها، مشورت‌های فنی، و نیز تعیین اهداف مورد نظر، تا اجلاس دوره بعدی ارزیابی ادواری جهانی همان کشور است. در طی این دوران (که حدود ۴ سال می باشد) نیز سازمان‌های غیر دولتی در کمک به اجرای توصیه‌های مذکور و نیل به اهداف در نظر گرفته شده، نقش تعیین کننده‌ای خواهند داشت (Mc Mahan, po.cit:235).

همان‌گونه که گفته شد تمامی سازمان‌های مردم نهاد اعم از آنکه دارای صلاحیت مشورتی نزد شورای اقتصادی و اجتماعی بوده یا فاقد آن باشند، می توانند گزارش‌های خود را به دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر ارسال نمایند و به روش مذکور، قبل، حین و بعد از اجلاس ارزیابی ادواری کشورها حضور فعال داشته باشند که این امر می تواند تاثیر بسزایی بر ارتقا احترام به حقوق بشر توسط دولت‌ها داشته باشد.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در قطعنامه تشکیل شورای حقوق بشر ذکر شده، فعالیت‌های این شورا باید در چارچوب اصول جهان شمولی، بی‌طرفی، انصاف، برخورد غیر گزینشی، گفتگوها و همکاری سازنده بین‌المللی در جهت ارتقا و حمایت از تمامی ابعاد حقوق بشر از جمله حق توسعه، انجام گیرد. و به همین منظور، شورا سازوکارهای جدید حمایتی و ارتقایی را در درون خود به وجود آورده است. از جمله‌ی این سازوکارها میتوان به مکانیسم «ارزیابی

ادواری جهانی» اشاره نمود که به عنوان یک عامل کلیدی در شورا به حساب می‌آید. هدف از این سازوکار، ارتقاء و احترام عمیق به حقوق بشر از طریق نظارت و بررسی عملکرد حقوق بشری همه کشورها است.

برخلاف کمیسیون سابق حقوق بشر، در این سازوکار وضعیت حقوق بشر همه کشورهای جهان مورد رسیدگی قرار گرفته و از طرفی، همه کشورها قادر خواهند بود به وضعیت حقوق بشر کشورهای تحت بررسی انتقاد و راهکارها و توصیه‌هایی را برای رفع مشکلات حقوق بشری آنها ارائه نمایند. و از طرفی دیگر، نظارت و ارتقاء حقوق بشری مبتنی بر همکاری و تعامل، افزایش مشارکت دولت‌ها، افزایش مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، فراگیری ابعاد مختلف حقوق بشری در بررسی‌ها، ارتقاء همکاری‌های بین‌المللی، و برابری کشورها در ارزیابی مسائل حقوق بشری، به خودی خود افزایش مشارکت و همکاری‌های بین‌المللی را به منظور احترام به ارتقاء و حمایت از حقوق بشر در چارچوب شورای حقوق بشر، به دنبال داشته است.

منابع

- بابایی مهر، علی. (۱۳۹۰). «سازوکار بررسی دوره‌ای جهانی»، راه وکالت، ش ۵.
- بهمنی، محمدمهدی. (۱۳۸۹). «نقش نظارتی شورای حقوق بشر سازمان ملل»، پژوهش‌نامه روابط بین‌الملل، ش ۵۰.
- تاموشات، کریستیان. (۱۳۸۸). حقوق بشر، حسین شریفی طراز کوهی، تهران: نشر میزان.
- تقی‌زاده انصاری، مصطفی. (۱۳۸۳). ترمینولوژی حقوق بین‌الملل، تهران: نشر دادگر.

تأثیر ویژگیهای آیین ارزیابی ادواری شورای حقوق بشر بر ارتقای احترام.../۱۹۱

_____ (۱۳۸۷). «شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد»، اندیشه‌های

حقوق خصوصی، ش ۱۳.

سوری، سهراب (۱۳۸۹). «مروری بر بررسی دوره‌ای جهانی در سال ۲۰۱۰»، پژوهشنامه

حقوق بشر، ش ۴۶.

شایگان، فریده (۱۳۸۲). تقویت همکاری‌های بین‌المللی در زمینه حقوق بشر، تهران:

دانشگاه تهران.

گلشن پژوه، محمدرضا (۱۳۸۸). «بررسی دوره‌ای جهانی در شورای حقوق بشر»،

پژوهشنامه حقوق بشر، ش ۷.

مهر پور، حسین (۱۳۷۴). حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضع جمهوری اسلامی

ایران، تهران: انتشارات اطلاعات.

میرعباسی، باقر (۱۳۸۹). حقوق بین‌المللی عمومی، جلد دوم، نشر میزان، تهران: چاپ

چهارم.

_____ (۱۳۹۰). نظام جهانی ارزیابی و حمایت از حقوق بشر، جلد دوم، تهران:

انتشارات جنگل.

Alfredsson, Gudmundur. 2009. *International Human Rights Monitoring Mechanisms: Essays in Honour of Jakob Th. Möller*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Alston, Philip & Goodman, Ryan. 2012. *International Human Rights*, Oxford: Oxford University Press.

Ayton, Diana –Shenker. March 1995. *The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity*, Published by the United Nations Department of Public Information DPI/1627/HR.

Charlesworth, Hilary & Larking, Emma. 2015. *Human Rights and the University Periodic Review: Rituals and Ritualism*, Cambridge: Cambridge University Press.

De Alba, Luis. 2008. *The First Year of The Human Rights Council: A Balance*, *International Geneva Yearbook 2008*, New York: United Nations Publications.

- Frazier, David. 2011. *Evaluating the Implementation of UPR Recommendations: A Quantitative Analysis of the Implementation Efforts of Nine UN Member States*: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/david_frazier_paper_upr_implementation_2011-2.pdf.
- Gordon, Lauren. 2011. *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Kemileva, Kamelia. 2010. *Expertise in the Human Rights Council, a policy paper prepared under the auspices of the Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights*, Geneva.
- Mc Mahon, Edward. July 2010. *Herding Cats and Sheep: Assessing State and Regional, Behavior in the Universal Periodic Review Mechanism of the United Nations Human Rights Council*.
- Meghna, Abraham. 2007. *Building the New Human Rights Council: outcome and analysis of the institution-building year*, *Dialogue on Globalization*, No 33, Geneva.
- Rothwell, A-Khavan. 2011. *International Law: Cases and Materials with Australian Perspectives*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sen, Purna. 2009. *Universal Periodic Review of Human Rights: Towards Best Practice*, Commonwealth Secretariat, London-UK.
- Smith, Rhona. 2010. *Texts and Materials on International Human Rights*, New York: Taylor & Francis.
- WWW.uper-info.org/database/statistics.aspx:2014/4/24.
- WWW.ohchr.org/EN/HRbodies/UPR/pages/NGos.nhris.aspx:2014/12/30